

Begeleiden van cliënten met een Matig Verstandelijke Beperking (MVB)

Een handreiking voor begeleiders

INLEIDING

Deze handreiking is geschreven door de Kennisgroep MVB. Dit is een groep professionals en verwanten, van begeleider tot gedragsdeskundige, die dagelijks binnen Cordaan werkt met cliënten met een matig verstandelijke beperking. De handreiking is bedoeld voor iedereen die met de doelgroep MVB werkt.

Onze drijfveer is een bijdrage leveren aan een waardevol leven van mensen met een matig verstandelijke beperking en hun naasten.

In dit document beschrijven we de doelgroep, je taak als begeleider en je werkrelatie met de cliënt. We geven tips om dagelijkse ondersteuning van de cliënt vorm te geven, waarbij je als begeleider ook regelmatig met dilemma's te maken hebt. We beschrijven de kaders van je werk als professional en geven je een overzicht van de hulpbronnen die je kunt inzetten.

De paragraaf 'Tips in de begeleiding van MVB-cliënten' is mede tot stand gekomen in samenspraak met verwanten en ervaringsdeskundigen van Cordaan.

Je kunt deze handreiking gebruiken als naslagwerk, om kennis te vergaren, om te reflecteren op je eigen handelen en voor intervisie binnen je team. We hopen dat iedereen die te maken heeft met de ondersteuning van deze doelgroep met veel enthousiasme aan de slag gaat.

De **turquoise woorden** in de tekst zijn **hyperlinks**. Als je hierop klikt kom je op een webpagina of vind je een document met meer informatie.

ALS JE WILT KUN JE IN DEZE HANDREIKING DIRECT DOORCLIKKEN NAAR:

[De doelgroep MVB](#)

[Je taak als begeleider](#)

[Je werkrelatie met de cliënt](#)

[Hoe geef je je ondersteuning vorm?](#)

[Omgaan met dilemma's in de ondersteuning](#)

[Wat zijn je kaders?](#)

[Begeleid Ontdekkend Leren \(BOL\)](#)

[Tips in de begeleiding van MVB-cliënten](#)

[Tot slot](#)

[Overzicht hulpbronnen](#)

Toelichting buttons

 terug naar de vorige pagina

 terug naar het menu

 verder naar de volgende pagina

DE DOELGROEP MVB

De term Matig Verstandelijke Beperking (MVB) gaat over een brede doelgroep. MVB op zich zegt niets over wat de persoon nodig heeft of over zijn of haar mogelijkheden, talenten en toekomstdromen.

Een MVB is soms zichtbaar, maar vaak ook niet. De meeste mensen die een matig verstandelijke beperking hebben, weten van zichzelf wel dat zij een beperking hebben. Door hun kwetsbaarheden zijn mensen met een MVB makkelijk te manipuleren door anderen met verkeerde bedoelingen. Overuraging komt eveneens vaak voor. Mensen met een matig verstandelijke beperking passen zich snel aan en zijn vaak loyaal aan anderen, maar lopen ook risico op hospitalisatie.

Mensen met een MVB hebben een IQ tussen de 36-51, dat wil zeggen dat deze doelgroep over het algemeen een cognitieve ontwikkelingsleeftijd tussen 4;0 tot 6;6 jaar hebben. Dat de ontwikkelingsleeftijd lager ligt betekent niet dat we de cliënt op deze leeftijd moeten beschouwen, altijd is de levenservaring een stuk hoger dan de ontwikkelingsleeftijd.

Het emotionele ontwikkelingsniveau ligt over het algemeen een stuk lager dan de cognitieve ontwikkeling en de verbale en praktische vaardigheden. Dit verschil tussen weten, kunnen en aankunnen maakt mensen met een MVB emotioneel kwetsbaar. Deze emotionele kwetsbaarheid in combinatie met verschillende stressoren kunnen moeilijk verstaanbaar gedrag doen toenemen. Zo kun je bijvoorbeeld te maken hebben met een cliënt van 43 jaar oud, in het lichaam en met de levenservaring van een 43-jarige, de ontwikkelingsleeftijd van een 5-jarige en een emotionele ontwikkeling van 36 maanden. Ook kennis over de praktische vaardigheden, zoals ADL, verkeersveiligheid, koken, klok kijken etc., is essentieel voor het bieden van ondersteuning op maat.

Er zijn ook cliënten bij wie er naast de verstandelijke beperking sprake is van psychiatrische en/of psychosociale problematiek. Denk bijvoorbeeld aan een MVB in combinatie met somatische ziektebeelden zoals diabetes, epilepsie, visusproblemen of beperkte mobiliteit. Of een stoornis binnen het autismespectrum, hechtingsproblematiek, spanningsopbouw, trauma, problemen met zelfzorg, het onderhouden van hun woonomgeving, eenzaamheid, middelengebruik en schulden.

JE TAAK ALS BEGELEIDER

Je taak als begeleider is om je cliënt op alle levensgebieden te ondersteunen. Je streeft hierbij naar **waardigheid, optimale zelfstandigheid** en **volwaardig burgerschap** voor de cliënt. Hieronder verstaan we dat hij/zij: talenten inzet, het dagelijks leven op orde heeft, van betekenis is voor anderen en een steunend netwerk heeft en meedoet op de manier en in het tempo dat past bij de cliënt. Als begeleider heb je hierin een belangrijke taak: je “vertaalt”, stimuleert, motiveert, legt mondeling en visueel uit, en je creëert met de cliënt de ruimte om zoveel als mogelijk zijn/haar dromen te verwezenlijken.

Je bouwt een stevige samenwerkingsrelatie op met de cliënt. Je biedt veiligheid door middel van nabijheid, komt je afspraken na, je bent vriendelijk, consequent, betrouwbaar en betrokken. De cliënt weet dat hij/zij op jou kan terugvallen. Vanuit deze basisveiligheid, waarin je als begeleider de kaders stelt, kan de cliënt zichzelf ontdekken, groeien en een zinvol bestaan opbouwen. Je werkt intensief samen met het netwerk van de cliënt en probeert dat in overleg met de cliënt te vergroten en te betrekken.

Je viert met de cliënt de behaalde successen, hoe klein die soms ook zijn, en helpt de cliënt van ervaringen te leren. Hierbij kijk je steeds waar de eigen kracht van de cliënt ligt en hoe deze kan worden ingezet.

Je houdt overzicht over het proces en de doelen waar de cliënt aan werkt. En je werkt samen met andere hulpverleners van de cliënt, zoals de werkbegeleider en/of behandelaren.

JE WERKRELATIE MET DE CLIËNT

Je hebt als begeleider een groot aantal verschillende rollen. Soms lijken die tegenstrijdig. Je bent coach, gesprekspartner, vertrouwenspersoon, maatje, vraagbaak, klankbord en hulp in nood. Je biedt de cliënt sociale oefenruimte, je hebt een voorbeeldfunctie én je bent degene die normen stelt en begrenst waar dat nodig is. Je bewaakt je professionele rol en waarborgt de privacy van de cliënt.

Door je soms tegenstrijdige rollen kan je werkrelatie met de cliënt onder druk komen te staan. De neiging om conflicten met de cliënt te vermijden is van daaruit heel begrijpelijk. Wees je hierbij bewust dat je door consequent en duidelijk te zijn, juist veiligheid biedt. Ook al vindt de cliënt je op dat moment misschien even niet zo aardig. Op langere termijn bouw je hiermee een eerlijke en stevige werkrelatie op. Natuurlijk houd je hierbij altijd rekening met de persoon die je voor je hebt, zijn/haar achtergrond en kwetsbaarheden. Om hier goed inzicht in te krijgen en omdat de cliënt niet altijd in staat is hierover zelf iets te vertellen, is het zeer belangrijk dat er regelmatig contact is met verwanten en het netwerk.

Je kan te maken hebben met cliënten met een disharmonisch ontwikkelingsprofiel. Dat betekent dat je je handelen en je communicatie steeds aanpast op wat de cliënt op dit moment en in deze situatie kan, aankan en nodig heeft.

In de 'MVB Basistraining' van Cordaan leer je hoe je je werk als begeleider optimaal en met plezier kunt uitvoeren. Informatie hierover en over alle andere opleidingsmogelijkheden vind je in het Leerportaal van de Cordaan Academie.

HOE GEEF JE JE ONDERSTEUNING VORM?

Eén van de belangrijkste elementen in je werk is dat je tijdig signaleert: wat is er aan de hand, wat is de (mogelijke) oorzaak, wie zijn er(in) direct bij betrokken? Je kijkt altijd naar de context. Je maakt – in overleg met collega's – een genuanceerde afweging van de ondersteuning die je moet geven.

De volgende vragen kunnen je bij deze afweging helpen voordat je in actie komt:

- Wat is de situatie van het moment en wat is de context?
Situatie → Reactie cliënt → Gevolg.
- Is er direct of indirect gevaar of overlast voor de cliënt zelf, eventuele kinderen van de cliënt, voor mijzelf en/of voor anderen?
- Hoe hoog is de stress bij de cliënt?
- Heb ik voldoende informatie? Denk aan IQ, emotionele ontwikkeling, hechtingsproblematiek, trauma, culturele of religieuze achtergrond, seksuele oriëntatie en eventuele bijkomende problematiek.
- Wat zijn de risico's op korte termijn? Op langere termijn?
- Hoe is mijn werkrelatie met de cliënt en wat kan ik binnen deze relatie inzetten?
- Welke eigen kracht van de cliënt en zijn netwerk kan ik inzetten?
- Wat zijn de belangen van de cliënt, het netwerk van de cliënt, mijn team, de organisatie, en hoe verhouden die zich tot elkaar?
- Wat zijn mijn persoonlijke beweegredenen? Denk hierbij aan je eigen normen en waarden, je mogelijke angst voor escalatie, je eigen stressniveau, tijdgebrek.
- Kan ik iemand om hulp te vragen?

Met de antwoorden op deze vragen bepaal je wat je doet:

1. **Observeren:** Je doet vooralsnog niets, je wacht af, je observeert wat er gebeurt en bepaalt of, wanneer en hoe je moet ingrijpen. Je kijkt daarbij naar o.a. het welbevinden van de cliënt en je maakt een inschatting of de eventuele risico's voor de cliënt en de omgeving aanvaardbaar zijn.
2. **Ondersteunen:** Je geeft gevraagd of ongevraagd advies, je legt uit, licht voor, je 'vertaalt', je toont voorbeeldgedrag, je spiegelt, motiveert, coacht, ordent, moedigt aan en/of je leert de cliënt een nieuwe vaardigheid. Hierbij hanteer je het principe: van samen doen naar steeds zelfstandiger uitvoeren door de cliënt.
3. **Ingrijpen:** Je stuurt bij, begrenst, beschermt, je bemiddelt, helpt, organiseert en/of verwijst. Zo nodig neem je tijdelijk zaken over van de cliënt.

Een goede samenwerking met het netwerk van de cliënt en andere hulpverleners én de samenwerking tussen begeleiders van de woon- en de werksituatie is essentieel. Daarom investeer je in het contact met deze gesprekspartners. Vanzelfsprekend rapporteer je ook aan hen wat je overwegingen waren, wat je gedaan hebt en wat het effect van je interventie was.

Soms is het lastig om een goede afweging te maken omdat er strijdige belangen spelen. Dan bespreek je dit met een collega, de gedragsdeskundige of manager, in je team, tijdens intervisie of in een **moreel beraad**¹.

¹ Moreel beraad = gesprek waarin de deelnemers gezamenlijk een ethische kwestie bespreken. Dit kan met het team zijn, maar er kunnen ook anderen, zoals cliënten, verwanten, mantelzorgers, vrijwilligers of medewerkers van andere organisaties bij zijn.

OMGAAN MET DILEMMA'S IN DE ONDERSTEUNING

Je komt regelmatig voor lastige keuzes en vragen te staan in je taak de cliënt te ondersteunen, te beschermen en te begrenzen:

- Hoe benader ik iemand die qua kalenderleeftijd volwassen is, volwassen behoeftes en wensen heeft, maar emotioneel functioneert op kindniveau?
- Hoe stel ik grenzen?
- De cliënt heeft wensen en kan bepaalde zaken zelf regelen, maar kan hij/zij deze zaken ook aan?
- Waar kan de cliënt zelf over beslissen en waarover (nog) niet?
- Hoe voorkom ik problemen of hoe los ik ze samen met de cliënt op zonder te overheersen of te betuttelen?
- Bied ik de cliënt een leerervaring, experimenteerruimte of bescherm ik hem of haar tegen een faalervaring?
- Moet ik dit gedrag begrenzen of eerst onderzoeken wat er achter het gedrag zit?
- Ik wil tegemoetkomen aan de wensen van de cliënt, maar voldoe ik daarmee aan mijn opdracht als hulpverlener?
- Is er mogelijk kans op overuraging van deze cliënt? Wat zijn de verwachtingen, kan de cliënt hier wel aan voldoen?
- Spanning en/of conflicten kunnen zich afspelen tussen de cliënt, ouders/verwanten en de begeleider.

Vaak hebben cliënten met een MVB een andere achtergrond en levensgeschiedenis dan jij. Het gedrag van de cliënt kan hierdoor botsen met je eigen waarden en normen. Denk aan leefstijl, culturele achtergrond, taalgebruik, uiterlijke verzorging, seksualiteit en middelengebruik. Het kan dan lastig zijn om de juiste afwegingen te maken, je eigen waarden en normen even te parkeren en je in de ander te verplaatsen zonder te oordelen. Dit vraagt steeds weer reflectie op je eigen handelen en regelmatig intervisie met je collega's.

WAT ZIJN JE KADERS?

Een kader bepaalt welke vrijheid van handelen je als begeleider hebt en helpt je om te toetsen of je het juiste doet. Je hebt in je werk te maken met een aantal kaders.

Een eerste kader is de *'visie van Cordaan op verstandelijk gehandicaptenzorg VGZ'*:

- *Kleurrijk*: bij ons kun je zijn wie je bent
- *Vol lef*: wij gaan ver zodat jij het beste uit jezelf haalt en we begrenzen waar nodig
- *Liefdevol*: we zien jou en we staan naast je
- *Vakmensen*: onze zorg en ondersteuning is vakkundig
- *Verbindend*: wij betrekken je familie, netwerk en partner bij de ondersteuning.

Een tweede kader is de wet- en regelgeving waar je mee te maken hebt. Denk hierbij aan het VN-verdrag van de Rechten van de mens met een beperking, het recht op zelfbeschikking, de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG), de Wet langdurige zorg (Wlz), de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) en de Wet zorg en dwang (Wzd). Ook hebben cliënten vaak een wettelijk vertegenwoordiger (mentor, curator en/of bewind). Je wordt geacht als medewerker je te houden aan de algemene Gedragscode Cordaan en de beroepscode van je eigen beroepsgroepen.

BEGELEID ONTDEKKEND LEREN (BOL)

Zoals beschreven in de visie van Cordaan, vinden we het belangrijk dat de cliënt zoveel mogelijk de eigen regie heeft over zijn/haar leven. We begeleiden in het 'zelf doen'. De methodiek Begeleid Ontdekkend Leren (BOL) beschrijft hoe je als begeleider in zes concrete stappen, mensen met een verstandelijke beperking ondersteunt bij het zelfstandiger wonen, werken en leven. Met BOL stimuleer je de cliënten om zelf na te denken over hoe hij/zij iets het beste kan bedenken, aanpakken, aanpassen en erop terug kan kijken. De cliënt krijgt binnen zijn/haar mogelijkheden meer invloed op zijn/haar eigen leven, meer plezier in zijn/haar taken, leert beter keuzes maken en versterkt zijn/haar zelfbeeld.

BOL is een praktische uitwerking van het Eigen initiatief Model (EIM).

De cursus wordt extern aangeboden. Vraag aan je manager voor mogelijkheden.

1. Ken de cliënt

Lees het persoonlijk plan. Zorg ervoor dat de cliënt je begrijpt en sluit in je bejegening aan bij de emotionele ontwikkeling. Toon interesse, ken de capaciteiten, kwetsbaarheden, het levensverhaal en de toekomstdromen van de cliënt. Vraag ernaar en luister zonder oordeel. Wees je bewust van welke invloed cultuur, religie, seksuele diversiteit en eventuele taal(problemen) kunnen hebben. Pas je gedrag en je bejegening hierop aan.

2. Werk samen en laat niet los

Investeer in een positieve relatie met de cliënt, ook al reageert de cliënt afwijzend. Wees vriendelijk, betrouwbaar en duidelijk over je rol. Wees onvoorwaardelijk: Laat de cliënt weten dat hij/zij altijd bij je kan terugkomen na missers, conflicten of incidenten.

Overleg met de cliënt, verplaats je in de positie van de cliënt en werk op een gelijkwaardige manier samen. Wees vriendelijk, toon emotionele betrokkenheid en handel professioneel.

Respecteer de privacy van cliënten, mogelijk bespreken ze iets liever niet in het bijzijn van anderen. Wees je bewust dat veel onderwerpen gevoelig liggen (kamer opruimen, medicijnen, te laat komen, etc.).

Zorg dat jij en de cliënt het eens zijn over de doelen. En wat er voor het bereiken van die doelen moet gebeuren. Schrijf of beschrijf wie wat wanneer gaat doen. Houd er rekening mee dat niet alle cliënten kunnen lezen. Maak eventueel gebruik van ondersteunende middelen, zoals pictogrammen.

Realiseer je dat je vaak een belangrijke rol hebt in het leven van de cliënt, maar ook dat je ooit afscheid zult nemen.

3. Houd je aan je afspraken

Kom je afspraken altijd na. Doe wat je zegt, zeg wat je doet, kom op tijd en zeg niet op het laatste moment af. Een afspraak met jou is voor de meeste cliënten een belangrijk moment.

Mocht er iets mis zijn gegaan, bied dan oprecht je excuses aan. Dit vormt een belangrijke basis voor vertrouwen en samenwerking.

4. Kunnen vs. aankunnen

Wat de cliënt praktisch kan, is niet altijd gelijk aan wat hij/zij emotioneel aankan. Wees alert op signalen van stress (bv. prikkelbaarheid, paniek, boosheid, verzet). Kijk wat er achter het gedrag zit (angst, verdriet, overvraging). Bied steun.

Breng samen met de cliënt orde in zijn/haar omgeving en regelmaat in zijn/haar leven. Begrens zo nodig gedrag, prikkels en/of het aantal keuzemogelijkheden. Cliënten kunnen dat op sommige gebieden of op bepaalde momenten (nog) niet zelf. Geef ruimte waar de cliënt dat (weer) aankan.

5. Pas je taalgebruik aan

Gebruik eenvoudige en concrete begrippen: niet “straks”, maar “om 15.30 uur”, of “na de koffiepauze”. Spreek in rustig tempo en korte zinnen. Vermijd spreekwoorden, beeldspraak en gezegden. Behandel één onderwerp tegelijk en ga na wat er van je boodschap is overgekomen, bijvoorbeeld: “Wat hebben we afgesproken?” Bereid je gesprekken voor. Voer gesprekken tijdens een klus of een activiteit, of op afspraak met de cliënt. Vermijd lange gesprekken of veel verschillende onderwerpen in een gesprek.

Jouw humor is voor cliënten niet altijd te begrijpen. Check vooraf wat wél kan, want humor kan de omgang met elkaar prettiger maken.

Houd rekening met beperkingen in het taalbegrip en de gevoeligheid voor krenking. Verpak een serieuze boodschap niet in een grapje, dat kan verwarrend zijn.

6. Heb geduld

Maak tijd voor de cliënt. Geef de cliënt de tijd om de informatie die je geeft of de vraag die je stelt, te verwerken. Geef de cliënt ook de tijd om een antwoord of reactie te formuleren. Concreet: nadat je iets hebt gevraagd, laat dan een aantal seconden een stilte vallen (tel in je hoofd tot 10). Dat geeft de cliënt de rust om te 'processen', dat kost bij cliënten met een MVB nu eenmaal meer tijd.

Wees je bewust dat nieuw gedrag of een nieuwe vaardigheid leren met vallen en opstaan gaat.

Focus op wat de cliënt kan (leren) en bevestig hem/haar daarin. Dat geeft zelfvertrouwen.

7. Bied gedragsalternatieven

Gedrag en vaardigheden hebben een aangeleerd karakter. Hierdoor is er beperkt vermogen om met veranderingen of onvoorziene situaties om te gaan. Bied gedragsalternatieven.

Kijk verder dan het gedrag. Vaak zit er achter een boze reactie of afwerende houding niet zozeer onwil maar eerder onbegrip of angst. Geef terug welke reactie je ziet en vraag wat er speelt.

Help de cliënt om te bedenken hoe hij/zij zaken anders kan aanpakken, gebruik hierbij de oplossingsgerichte benadering (zie overzicht hulpbronnen) en benoem positieve zaken. Geef een suggestie hoe de cliënt iets zou kunnen aanpakken. Leg uit, doe voor, oefen samen en toon voorbeeldgedrag.

TOT SLOT

Met deze handreiking bieden we handvatten voor de begeleiding en ondersteuning van mensen met een matig verstandelijke beperking.

We hopen dat iedereen die te maken heeft met de ondersteuning van deze mensen met veel enthousiasme aan de slag gaat. Het uiteindelijke doel is dat we met elkaar waarde toevoegen aan het leven van deze bijzondere, veelzijdige, interessante en ontwapenende groep mensen, die je steeds voor nieuwe uitdagingen plaatst.

Door oprecht nieuwsgierig te blijven en altijd te zoeken naar mogelijkheden.

Kennisgroep MVB Cordaan

OVERZICHT HULPBRONNEN

Methodieken, handreikingen en informatie – Online te vinden

- Protocol seksueel grensoverschrijdend gedrag cliënt VG
- Begeleid Ontdekkend Leren (BOL)
- Oplossingsgericht werken
- Netwerkanalyse – aan de slag met sociale netwerken
- Werkafspraken ONS – VGZ wonen
- Zelfredzaamheid-Matrix
- Handelingskader Kinderwens en ouderschap
- Moreel beraad, moreel kompas
- Seksualiteit
- Cliëntendossier MVB kennisplein Gehandicaptensector:
<https://www.kennispleingehandicaptensector.nl/clientgroepen/matig-verstandelijke-beperking>

Aduis en consultatie

- Het netwerk van de cliënt
- Collega's/intervisie
- Teammanager en gedragsdeskundige
- Paramedici
- Multidisciplinair overleg (MDO)
- **CCE** (Centrum voor Consultatie en Expertise)
- **Veilig Thuis**
- Inzet van ervaringsdeskundigen via
<https://www.buro-ervaringskracht.nl>
- Ondersteuningsteam via ondersteuningsteam@cordaan.nl
- Ambulant Crisisteam Cordaan bij acute onveilige situaties
via telefoonnummer: 06 1250 9424

Relevante protocollen in het CordaanKompas

Zoekterm:

- **(Seksueel) grensoverschrijdend gedrag**
- **Vermissing cliënt**
- **Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling**
- **Gedragscode medewerkers**

Rechten en Wetten

- **Rechten van mensen met een beperking**
- **Wet- en regelgeving zorg en welzijn**
- **Wet zorg en dwang (Wzd)**
- <https://www.cordaan.nl/privacy>

Colofon

Redactie en tekst: Kennisgroep MVB Cordaan

www.cordaan.nl

Dit is een uitgave van Cordaan

© Cordaan 2025